

Stonehenge, a druida-szentély?

Stonehenge Wiltshire megyében fekszik Dél-Angliában, Londontól mintegy százhatvan kilométerre. Ez Nagy-Britannia egyik legizgalmasabb történelmi emléke, ami időtlen emléket állított építőinek.

A környéken ugyan van hasonló jellegű objektum Avenbury-ben, ami az istenanya imádat egyik kiemelkedő emléke, ám a Hold és Nap imádat temploma, a Stonehenge obszervatórium mégis monumentálisabb. Stonehenge-nél magányosan meredeznek a kövek, birkanyáj legeglet, nem maradt más, mint a máig megfejthetetlen köegyüttes. A komplexum egyik első kutatója a függő-kő (stone-henge) elnevezéssel utalt az építési technikára, a tartópillérek és a lapok összeállítására. Stonehenge 1986 óta a világörökség része. Ahogy az ősi templomnál állva körbenézzünk, hatalmas halomsírokat láthatunk a dombos-tájakba ágyazva. A korabeli leírások arról tudósítanak, hogy erdő borította a területet, mára azonban az erdők nagy része eltűnt, megművelt földek és legelők veszik körül az emléket. A völgyek között 3,2 kilométer hosszan elnyúló, 128 méter széles lapos, kifutópályára emlékeztető területet láthatunk, ami kis padkával határolódik el környezetétől. Megjegyzendő, hogy egy korszerű reptéri leszálló pálya 3,6 kilométer hosszú és 120 méter széles, szinte pontosan egybevág a fenti terület nagyságával. A leletek tanúsága szerint nemcsak templom állott itt, hanem egy komoly épületegyüttes, talán szertartási központ. A területet sírhalmok veszik körbe, és olyan alkotások, melyek funkciója mindmáig ismeretlen. A temetkezési szokások mindig jellemzőek az adott társadalomra, sok apró információt nyújtanak, utalnak az ott élők hitére és filozófiájára is. A környékbeli népek többnyire elégették a halottaikat, de volt olyan korszak is, amikor temették őket, ez a Wessex-i kultúrára volt jellemző. Mint más megalit kultúráknál, a sírokat itt is a téli napforduló felkelő vagy lemenő Napjához tájolták. Az év legrövidebb, legsötétebb napja egyben a halál szimbóluma is. De kik is éltek itt a múltban? Észak-Európa történelméről általában kevesebbet tudunk, mint a mediterráneumban kialakult civilizációkról, bár egyes történészek szerint az észak- és a dél-európai civilizációk egy időben voltak jelen, párhuzamos kultúráknak tekinthetők. A bronzkor végén, majd a vaskorban i.e. 800 táján Hispániában a kelták és ibérek együtt éltek és közös civilizációt hoztak létre, melyet a tudomány keltiber civilizáció néven említ. I.e. 500 táján a kelta kultúra uralja a mai Nyugat-Európa nagy részét, Észak-Itáliát, keleten egészen a Fekete-tengerig nyúlik. 450-ben Hérodotosz Hispánia nyugati részén és a Duna forrásvidékén lakozóként említi a keltákat. I.e. 800-500 között a kelták bejárták egész Európát, így eljutottak a Kárpát medencébe is. E földön az első pénzeket a kelták verték, melyeken a görög és római hatás érvényesült. A forgalmi csomópontokon településeket hoztak létre, főleg a Duna mentén, melyek azóta is jelentős kereskedelmi városok: Győr (Arrabona), Bécs (Vindobona), Óbuda (Aquincum), Belgrád (Singidunum). Egyes feltevések szerint Anglia területét több hullámban érték el a keltákkal rokon népcsoportok: előbb a latinus, fekete hajú ibérek, majd a hun hódítás idején maguk a vörös hajú kelták, végül az akkor a közelükben élő szőke szászok később követték őket, főleg Alsó-Szászország területéről; az angolszász kifejezés ma is él. I.sz. 410-ben az utolsó római légiók is kivonulnak Britanniából. Az ősi kifinomult kultúrájú kelták barbároknak tekintették a szigetlakó angolokat és hosszan harcoltak velük, de végül a szászok hódították meg Britanniát. A kelta tradíciót egy ideig Írország, Skócia és Anglia északi része őrizte. 432-ben Szent Patrick terjesztette a monasztikus gyakorlatot Írországon. E területeken erős kolostori élet alakult ki, ami védelmet jelentett a kelta utódok számára, és egyben virágzó művészetet hozott létre. Az eleven hitélet félelmet keltett bizonyos katolikus körökben. Nagy Szent Gergely harminckilenc szerzetest küldött Anglia területére 596-ban, és ekkortájt hozták létre az új vallási központokat, például a Canterbury érsekséget. 761-ben az írek is meghódoltak a római szabályoknak, így a kelta múlt szinte teljesen beleolvadt az angol társadalomba, bár egyes szokások és ünnepek mint a majális vagy a Halovín mindmáig elevenen élnek. A kelták művészete eredeti, s bár sokszor sematikus, mégis mindig jellegzetes, főleg a felhasznált díszítő elemek teszik hatásossá. A régészeti leletek azt mutatják, hogy az uralmuk alá került területeken a művészet volt az egyik összetartó jellegzetesség. A bonyolult vonalvezetésű növényi fonatokat és állati motívumokat mindenütt nagy találmányossággal használták fel. A kiemelkedő kelta kódex-művészet egész Európára nagy hatást gyakorolt. A druidák a kelta társadalom papjai voltak, akik sok kiváltsággal rendelkeztek, de természetesen feladatuk is volt bőven. Hosszas tanulmányokat folytattak, orvoslást, asztrológiát, bölcséletet és hittant tanultak. Tudásukat nem írták le, csak szóban őrizték és adták tovább. A házasság megengedett volt, bár szüzességben élő szerzeteseik is voltak. A kelta társadalom három nagy csoportja a papság (druidák), a bárdok és a jósök. Druidának lenni természetesen nem csupán a férfiak kiváltsága volt, léteztek női tagok is. Hittek az öröklétben, az újraszületésben és tisztelték a természetet. Legnagyobb ünnepük a nyári napéjegylenőség idején, június 21-én volt, amelynek emlékére Stonehengeben ma is kelta-druida szertartásokat végeznek. A mai Angliában egyre többen vallják magukat druidának, számuk évről évre gyarapodik. Stonehenge többnyire, mint druida templom szerepel a köztudatban, bár nem tudhatjuk biztosan, kik építették az első változatot. Kor szerinti megoszlásban az építmény négy fázisa különböztethető meg. A határvonalak néha összemosódnak, időnként a tudomány nem ad pontos évszámokat, de jól elkülöníthető a templom-obszervatórium építésének több szakasza, folyamatos bővítése. A XX. század legelején egy csillagász kutatócsoport még csak a Kr.e. 1680. évre tette az épületegyüttes korát, ma azonban sokkal korábbról kelteznek. Az építkezés fázisai: 1/a. Stonehenge első formája - i.e. 3150 tájékról származhat. Ekkor készült a külső árok a padkával, ami 1,83 méter magas. A középpontjában állt egy kő. Bejárata a legészakibb holdfelkeltét jelöli, minden hónapban és a speciális téli napforduló teliholdját, ami minden 18 év és 7 hónapban áll össze. A bejáratot később kiegészítették és azóta a nyári napforduló napfelkeltét is jelöli. A tengelynél levő bejáratánál a Mészárkő megkerülésével lépünk be a belsőtérbe. A Sarokkő (Heel-stone) talán a legrégebbi darabja az együttesnek. A 6,10 méter hosszú, 2,44 méter széles és 2,13 méter vastag kemény szürke homokkő súlya a számítások szerint 35 tonna lehet. A Sarokkő egy kis körsánccal van körbevéve, ahonnan az 500 méter hosszú út indul. 1/b. Az Aubrey mélyedések - i.e. 3000 tájékról készült az 56 Aubrey mélyedés John Aubrey az 1650-es években írt erről elsőként, amik az árok belső falához illeszkednek. Fontos szerepük lehetett a szertartásoknál és az időmeghatározásnál egyaránt, méretük a 0,76 métertől 1,83 méterig terjed, mélységük 0,61 és 1,22 méter között változik. A mélyedések egy 88 méter átmérőjű kört alkotnak, az egyes lyukak

középpontjai hozzávetőleg 4,88 méter távolságra vannak egymástól. A mélyedések így ötvenhat pontot jelölnek ki, ami meglepő, mert az 56 nem kitüntetett, vagy misztikus szám. 1964-ben harmincnégy mélyedést átvizsgáltak, és huszonötben találtak hamvasztott emberi csontokat. A csontok vizsgálata során az derült ki, hogy a halottak közül az egyik i.e. 1850-ben került a sírba. Nehéz eldönteni, hogy a mélyedések eredendően temetkezési helyek lettek volna, vagy a későbbi idők papjai választották ezt a szent helyet temetkezésre. Egy további elképzelés szerint a mélyedésekben fadúcok álltak, karámszerűen. Néhány évszázaddal később kerültek oda a stáció-kövek (Station stones), amelyek a lyuksor kerületére írt 5:12 arányú téglalap sarkait jelölik ki. A 91, 92, 93, 94-es számokkal jelölt kövek közül jelenleg kettő van meg, a 91-es és a 93-as. Ezek csillagászati szempontból fontos helyeket jelölnek. 2/a. A Sarsen-kör - i.e. 2600 tájékán épült meg kemény szürke homokkőből (sarsen) a közismert Sarsen-kör, jóval az Aubrey körön belül, amelyben az álló kövek felső vízszintes áthidalókkal formáltak egy teljes kört. Ennek belső terében állt patkó alakban az öt híres Trilithon. A Sarsen-kör átmérője 30,72 méter, a Trilithonok magassága 5,18 méter és 7,62 méter között van. Az ellipszis alakú patkó átmérője 12 méter és 21 méter. 2/b. A negyedik fázis - i.e. 2150-1750 között kezdett épülni, ehhez a köveket dél-nyugat Wellsből hozták, és méretük néha eléri a 4 tonnát. Ilyen feltételek mellett szóba jöhet a vízi szállítás, de a technikai megoldás mindenképpen izgalmas kérdés, amire ma csak következtetni tudunk. Ekkor, 2000 tájékán épült a dupla kör a Trilithonok mellett, melynek kövei a már említett Averburyból kerültek ide. A legnagyobb kő elérte az 50 tonnát, így vízen nem lehetett szállítani, talán valamilyen görgetős technikával kerülhettek át. A számítások szerint mintegy 600 emberre volt szükség, ha így mozgatták meg a követ. A kettős kör építése a feltehetően Közép-Európából érkezett Bell-beaker, azaz harangserleges kultúra képviselői egyes vélemények szerint a Kárpát-medencéből érkező szkíták nevéhez fűződik. Az építéshez 82 gránitkővet használtak fel, amelyek többnyire eléri az 5 tonnát. Két kisebb koncentrikus kört készítettek, s az efféle kövek jellegzetes darabjai a beaker kultúrának. A dupla körbe észak-kelet felől lehet belépni, a kövek a középponttól 10,67 méterre vannak elhelyezve. A körök érintik a sugárutat, ami a középpontból indul és észak-keleti irányba halad a nyári napforduló felkelő Napjának vonalában, egészen a le völgybe ötszáz méter hosszan. Ott jobbra fordul keletnek, egykor talán elérte az Avon-folyót. A Stonehenge II megépítése idején zárult a Brit kőkorszak, és kezdődött a bronzkor (i.e. 1700). 3. Végső forma - A végső forma megépítése körülbelül 3500-4000 évvel ezelőtt történt, i.e. 1900-1600 tájékán. Ekkor épült meg az öt Trilithonon belül a kisebb kövekből kirakott patkóalak, követve a korábbi formát, de ennek kövei kisebbek, mint maga a nagy patkó. Eredetileg valószínűleg 60 kőből állhatott, ma már nem látható az összes. Stonehenge utolsó építői a Wessex-ek voltak, e kitűnő kézügyességű nemzet, akik nagyszerűen használták a díszítő elemeket, az aranyat és a bronzot. Kapcsolatban álltak a nagy mediterrán kultúrákkal (kréti, mükénéi, görög, egyiptomi), jártak Föníciába. Bár az elrendezés véletlenszerűnek tűnik, csillagászok megállapítása szerint a kötömbök elhelyezése nagyon is tudatosan, egy naptár létrehozását szolgálta. A naptár szinte teljes pontossággal követi a Föld éves mozgását a Nap körül. A nyári napforduló idején amikor a Nap az Egyenlítőtől legészakabbra áll a napsugarak a körkörön kívül elhelyezkedő jelzőkövön (Heel-stone) áthaladva kijelölik az úgynevezett Sugárutat, amely a középen elhelyezkedő oltárkőhöz vezet. Egy nappal később a nap már dél felé halad, és sugarai nem esnek egybe a Sugárúttal. A druidák valószínűleg az idő mérésére használták e bolygómozgások megfigyelését, s ennek segítségével jelölték ki a vetés idejét, így tartották számon életkorukat, tehát használták a naptárat. Az építmény észak-keleten nyitott, ott a bejárat, ahol négy kis lyukat találhatunk (A pontok), amit a régészek még nem tudtak értelmezni. Lehetséges, hogy annak idején fagerendák álltak bennük. A köveket kívülről egy árok veszi körül. A bejárat közepén található a Sarokkő, ami szinte elállja a bejutás útját. A bejárat a körtől egy kis távolságra húzódik, ahova egy folyosószerű út vezet. Ahogy a körhöz érünk, két nagyobb mélyedést találhatunk (D, E), talán egy függőleges kő állhatott bennük. A bejáratnál szintén árok fut körbe, ugyanúgy, mint a körnél. A kormeghatározás ama néhány tárgy és maradvány segítségével végezték, amit az árokban találtak. Természetesen nem tudhatjuk, hogy valóban az épülettel együtt kerültek-e oda a tárgyak és a halottak vagy később. Feltevések szerint akár a későbbi korok papjai is használhatták temetkezésre a területet, így a kormeghatározás nem biztos. A belső árok 97,54 méteres körben fut végig. Vakító fehér, 6,10 méter széles és 1,83 méter mély, s az ősi Brit Albion szimbóluma. 1569-ben készítették ez első illusztrációt a Stonehenge-ről, akkor kezdtek újra foglalkozni a témával. A XVII. századtól kezdve nagyon sokan kutatták az építmény történetét, de még ma sem kaptunk választ minden kérdésre. Asztrológiai kapcsolatok Stonehenge asztrológiai vonatkozásait számítógép segítségével vizsgálták, és sikerült sok összefüggésre fényt deríteni. A kövek elhelyezkedése, fokban mért elhelyezkedésük a körskálán, a magasságok, a rések szögei adnak választ a fölmerülő kérdésekre. Az első jelentős kutatásokat Gerald S. Hawkins amerikai professzor végezte 1965-ben. A csillagászati adatok, a különféle csillagállások a kormeghatározásban is segítségünkre lehetnek. A kelta asztrológiában a csillagoknak és csillagképeknek nagyobb szerepük van, mint a kontinensen. A kelták számításai szerint i.e. 1500 tájékán a Napnak 23,9 fokon, a Holdnak 29,0 és 18,7 fok között állt a deklinációja eltérően a mai 23,5 foktól. Az öt Trilithon mutatja a 24, 29 19 fokos szöget. 12 pont van a Nap szélsőértékének vonalában és 12 pont van a Hold szélsőértékének vonalában. A Nap és a Hold felkeltét, nyugtát jelzik a kövek a téli és a nyári időszakban. A számításokat egy kicsit nehezíti, hogy vissza kell számolni 3500 évet, ami a Hold esetében nem mindig egyértelmű. A Sarokkő a Fiastyúk csillagkép felkeltét is jelölheti. A téli napforduló teliholdja északra maximum 29 fokig, és délre maximum 19 fokig tért ki, 18,61 éves ciklusokban. Ugyanígy délre a nyári napforduló idején. Az ilyen speciális állások jelölése is feladata volt Stonehenge-nek. Mivel itt nem teljes évről van szó, a töredék évek eltéréseit három egységben egyenlítették ki: 19, 19 és 18 éves ciklusokkal számoltak, melyek együttesen 56 éves periódust képeznek, s ez megegyezik az Aubrey-gödrök számával. Az is jó megoldás lehetett volna, ha mondjuk egy követ használtak volna arra, hogy kijelöljék éppen melyik évnél tartanak. Azonban sokkal precízebb megoldás, ha hat követ használnak, mondjuk, három fehérét és három feketét. Ha ezeket rendre elhelyezik a 9. (9), majd a 9. (18.), a 10. (28.), újra a 9. (37.), a 9. (46.) és végül a 10. (56.) lyuknál, és évente tovább mozgatják, akkor az építmény egy komputerhez hasonlatosan több száz évig pontosan megmutatja a Hold minden fontos mozzanatát a pályáján. A kövek a Nap és a Hold felkeltét és nyugtát jelölik az év különböző szakaszaiban és a nagy évciklusokban. Ha például az ábrán látható

állítás i.e. 1554-ben történt, akkor tudhatjuk, hogy a téli ekliptikánál kitüntetett időpont van (56.). A telihold a Sarokkőnél két nap múlva, a nyári napfordulón a Hold a felkelő Nap Trilithonján lesz. Így a Stonehenge építményt naptárként vagy neolitikus komputerként használhatták, segítségével előre is lehet számolni a várható kitüntetett eseményekkel. & Pontosan megállapítható volt a téli és a nyári napforduló, mert ezeken a kiemelt napokon az égtestek a Trilithonnál jelentek meg. Ennek pontosításához kellett a 19, 19, 18 éves ciklusok megfigyelése. A két fontos égtest ekliptikája követi a ciklust, amit a köveken látunk. Stonehenge építőjének természetesen tudnia kellett ezekről az asztronómiai eseményekről és speciális helyzetekről. A decemberi telihold 56 évente tér vissza ugyanabba a helyzetbe és ekkor jelenik meg a Sarokkő fölött. Érdekes, hogy ez közel egy emberéletnek felel meg. Az 56 amúgy is kiemelt szám Stonehenge szerkezetében, hiszen ez az Aubrey-mélyedések száma. Az ásások során talált leleteket a közeli Salisbury és Devizes múzeumban állították ki: számos használati eszközt, arany tárgyakat, kardokat és cserepeket. Stonehenge egyben csillagászati Hold-Nap modell is: középen a Föld, körben a Hold mozgását naponta jelölik, míg a Nap mozgását minden 13. nap jelöli a 28 jel. Ez éppen fele annyi, mint az Aubrey-mélyedések száma. Titkos geometriai jeleket is felfedezhetünk Stonehenge tervében. Az együttes a hetes és a nyolcas számokat foglalja magába. Ha minden nyolcadik Aubrey-mélyedést képzeletben összekötjük az éppen vele szemben lévő mélyedéssel, a Sarsen-kör metszéspontjain éppen egy hétágú csillagot kapunk. Ha a négy Stációkő által kijelölt távolságot felmérjük az Aubrey körre, egy nyolcágú csillagot kapunk, aminek egyik csúcsa a Sarokkő lesz. Az Aubrey-körön kívüli és belüli idomok csúcsainak szorzata megegyezik az Aubrey-kör mélyedéseinek számával ($7 \times 8 = 56$). Ha Stonehenge magát a Földet szimbolizálja, az építmény tengelye pedig a Föld tengelye, akkor a Stációkövek a Rák és a Bak jegyet, a térítőket mutatják. Stonehenge nem az egyedüli hely, ahol ilyen megalit építményeket emeltek: Cursus, Woodhenge, Sanctuary, Durrington, Walls, Avebury, Silbury Hill is hasonló létesítményekkel büszkélkedhet. Az említett helységek nincsenek messze egymástól, s mindegyik kapcsolatos a temetkezéssel. A legjellegzetesebb sírdombot Windmill Hill-ben találjuk Nyugat-Kentben, 25 kilométerre Stonehenge-től, ami mintegy 106 méter hosszú. Stonehenge-től tovább észak-keletre találhatjuk Woodhenge-et, az egyik legérdekesebb neolitikori építményt. Feltehetően i.e. 2000-ből való az együttes, és valószínűleg fedett épület volt. A létesítmény Stonehenge-hez hasonlóan csillagászati és naptári funkciókat láthatott el, főtengelye a nyári napforduló felkelő Napjához van tájolva. Egy nevezetes építmény, Stonehenge ürügyén megpróbáltunk visszatekinteni a körkörös ember múltjába, de a történelem nem olyan egyszerű, mint ahogy hinni szeretnénk. Főleg akkor nem, ha valahol számunkra ismeretlen cselekményeket végeztek. A felmerülő kérdések bonyolultak és összetettek, hiszen saját gondolkodásunkat igyekszünk ráerőltetni egy tőlünk adott esetben nagyon távoli kultúrára. Ki hihetné, hogy néhány ásatag lelet minden kérdésre kielégítő magyarázatul szolgálhat? A kínaiak szerint minden kérdésre legalább háromszázhatvan válasz adható, amiből a figyelmes hallgató legalább háromszázötvennyolcat kiszűrhet, mint mellékes magyarázatot. Minden kérdésre néhány igaz felelet van csupán.

Használt irodalom: Hawkins, Gerald S.: Stonehenge Decoded Heath, Robin: Stonehenge Stonehenge alapítvány
összefoglalója Trevelyan, George Macaulay: History of England photos